

**Regionalna Deklaracija savjeta za štampu iz jugoistočne Evrope i Turske
o etičkoj i transparentnoj upotrebi vještačke inteligencije u medijima
Ohrid, 20. maj 2025.**

Preambula

Mi, predstavnici savjeta za štampu i medije iz jugoistočne Evrope i Turske, okupljeni u Ohridu (Sjeverna Makedonija) na Regionalnom skupu o medijskoj etici i odgovornoj upotrebi vještačke inteligencije u redakcijama,

Podsjećajući na ulogu novinara u proizvodnji i širenju informacija od javnog interesa, posebno u kriznim vremenima i u vrijeme izbora, i ističući značaj da ta uloga ostane slobodna od pritiska ili uticaja,

Naglašavajući ključnu ulogu medijske samoregulacije u zaštiti javnog interesa i u promovisanju odgovornog izvještavanja u digitalnoj eri kroz primjenu novinarskih etičkih standarda, kao i u doprinosu minimiziranja državne intervencije u oblasti slobode medija i zaštiti od sudskih postupaka protiv medija,

Podsjećajući na kontinuirane prijetnje bezbjednosti novinara u regionu i zabrinuti zbog ponovnog pojavljivanja političkih prijetnji nezavisnosti medija, kroz zloupotrebe državnih resursa, uključujući i oglašavanje, nastojanja političkih aktera da kontrolišu medije, povlačenje akreditacija novinarima, oštre napade koji imaju za cilj stigmatizaciju i diskreditaciju medija, kao i kroz ciljano napadanje medija putem zloupotrebe pravosudnih postupaka,

Prepoznajući rastući uticaj vještačke inteligencije (AI) na novinarstvo, medije i javnost,

Prepoznajući njen transformišući potencijal, ali i rizike koje predstavlja po etičke standarde, profesionalizam i povjerenje javnosti,

Podsjećajući na napore savjeta za štampu i medijskih savjeta u unaprjeđenju etičkih kodeksa radi uključivanja etične upotrebe AI u redakcijama,

Ističući hitnost potrebe da novinari, medijski profesionalci i građani steknu vještine upotrebe AI, kako bi im se omogućila navigacija kroz evoluirajući informacioni pejzaž, naročito kroz sposobnost da razlikuju pouzdane informacije od nepouzdanih i da podržavaju profesionalno novinarstvo,

Potvrđujući izjavu o integraciji AI u redakcije jugoistočne Evrope i Turske, usvojenu na Regionalnoj konferenciji “Priča o povjerenju: Put ka kvalitetnom novinarstvu u jugoistočnoj Evropi i Turskoj u digitalnom dobu”,

Svjesni krize održivosti medija i potrebe za izvorima finansiranja koji podržavaju novinarstvo od javnog interesa i informativne medije u doba AI, uključujući i pravično dijeljenje prihoda generisanih od pouzdanih sadržaja prema modelima AI.

Principi Deklaracije

AI kao podrška, a ne zamjena

Vještačka inteligencija (AI) treba da služi kao alatka za podršku novinarima i redakcijama, ali nikada kao zamjena za ljudsku procjenu, profesionalno rasuđivanje ili uredničku odgovornost.

Transparentnost i označavanje sadržaja generisanog putem AI

Upotreba AI u kreiranju, izboru ili obradi medijskog sadržaja mora biti transparentna i odgovorna. Javnost ima pravo da razumije kada i kako AI značajno oblikuje informacije koje primaju. Obavještenje treba da bude proporcionalno uticaju uloge AI. Konkretno, kada AI značajno mijenja predstavljanje, kontekst ili suštinu sadržaja - bilo u tekstualnom, slikovnom, audio ili video obliku - to mora biti jasno saopšteno publici. Posebna pažnja mora se posvetiti sadržajima koji su u potpunosti ili djelimično generisani od strane AI, naročito kada se ne razlikuje očigledno od sadržaja koji su stvorili ljudi. Takav materijal treba jasno i vidljivo označiti.

Manipulativne forme sadržaja generisanog pomoću AI, poput “deepfake” sadržaja ili sintetičkog govora, ne smiju se objavljivati bez odgovarajućeg etičkog opravdanja, upozorenja i konteksta, kako bi se javnost informisala o njihovoj prirodi.

Urednička odgovornost i procjena rizika

Konačna odgovornost za medijski sadržaj mora biti na novinarima i urednicima. Prije upotrebe AI - posebno u situacijama visokog rizika, kao što su izbori, konflikti ili krize u vezi sa javnim zdravljem - medijske organizacije treba da sprovedu procjene rizika, koje su proporcionalne i osjetljive na kontekst, uzimajući u obzir potencijalni uticaj na povjerenje javnosti, grupe u riziku i pouzdanost informacija. Algoritmi ne smiju donositi odluke bez ljudskog nadzora.

Kredibilnost i provjera činjenica

Sav medijski sadržaj kreiran pomoću AI podložan je istim standardima provjere, tačnosti i etičnog postupanja, kao i sadržaj kreiran bez upotrebe AI.

Medijski pluralizam, raznovrsnost i zaštita ranjivih grupa

Novinari treba da budu svjesni da AI može dovesti do diskriminacije, pristrasnosti ili upotrebe štetnih stereotipa, kao i da može stvoriti tzv. “informacione balone”, koji ograničavaju pristup različitim gledištima i izvorima.

Odgovornost i nadzor u upotrebi AI

Mediji treba da uspostave jasne interne politike i smjernice za odgovornu i etičku upotrebu AI.

Privatnost i zaštita podataka

Principi zaštite ličnih podataka moraju biti strogo poštovani prilikom bilo koje upotrebe AI. Sakupljanje ili obrada ličnih podataka bez informisanog pristanka i adekvatne pravne osnove nisu dozvoljeni.

Edukacija i AI pismenost

Potrebna je sistematska podrška za obrazovanje novinara, medijskih profesionalaca i javnosti o kritičkom razumijevanju i bezbjednoj upotrebi AI. AI pismenost treba da postane sastavni dio medijskog obrazovanja i kampanja za podizanje svijesti.

Modernizacija etičkog okvira

Treba uspostaviti efikasne mehanizme za rješavanje žalbi i za reagovanje u slučajevima neetične ili manipulativne upotrebe sadržaja, koji je generisan alatima AI.

Mediji kao čuvari demokratije

Mediji treba da zadrže svoju ulogu kontrolora vlasti, a AI treba da se koristi u skladu sa tom demokratskom funkcijom. Algoritmi treba da ojačaju - a ne zamagle - principe odgovornosti, transparentnosti i zaštite javnog interesa.

Zaključak

U vrijeme kada vještačka inteligencija postaje sastavni dio medijskog ekosistema, od suštinske je važnosti da se ona koristi na etičan, odgovoran i transparentan način.

Mi, potpisnici ove Deklaracije, obavezujemo se da ćemo:

- **unaprjeđivati novinarske etičke kodekse u skladu sa novim etičkim izazovima;**
- **podsticati saradnju i razmjenu najboljih praksi među samoregulatornim tijelima i medijskim udruženjima u regionu;**
- **obezbijediti kontinuiranu obuku za odgovornu primjenu AI u medijima;**
- **podizati svijest i razvijati kritičku pismenost u oblasti AI među novinarima, medijskim profesionalcima i građanima.**

Uvjereni smo da samo kroz etiku, transparentnost i zajedničku viziju možemo izgraditi medijski sistem koji je otporan, inkluzivan i dostojan povjerenja javnosti u digitalnoj eri.

Ohrid, 20. maj 2025.